

Будурова Ганна Миколаївна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

доцент кафедри господарського права і процесу, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАННЯ ДОКАЗІВ У ПІДГОТОВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Новий Господарський процесуальний кодекс України (далі - ГПК України) кардинально змінив підхід до доказування, ретельно виписавши положення щодо порядку та строків подання доказів у господарській справі [1]. Однак, така деталізація у цьому випадку грає якраз проти швидкого формування «єдиної правозастосовчої практики», як того вимагає кодекс: суворе обмеження суду у самостійному обранні варіантів реагування на порушення порядку надання доказів із одночасною можливістю допускати їх у процес у кожному конкретному випадку без наведення будь-якого орієнтовного переліку поважних причин посилює ризики неоднакового застосування положень процесуального законодавства, зловживання процесуальними правами та ін.

Як видається, при реформуванні цього інституту всі зацікавлені особи - і суд, і учасники справи - бажали б бачити більш виважену, збалансовану модель доказування – допускати встановлення чи обмеження часової межі для розкриття доказів, одночасно зводячи до мінімуму формулювання ситуацій, за яких суд у безумовному порядку відкидатиме можливості залучення доказів, поданих із пропуском строку. Більш прийнятний варіант – застосування санкцій, штрафів за прострочення, але в кінцевому варіанті прийняття доказів, аби мати змогу встановити істинні обставини справи. Тим більш, що подібний підхід щодо встановлення строку для подання доказів чи надання нових доказів у різних варіаціях вже тривалий час вдало використовують ряд європейських країн (Італія, Нідерланди, Великобританія), але суд більш гнучко підходить до вирішення питання про допуск несвоєчасно поданих доказів, переважно вирішуючи його позитивно, проте із покладенням на винну сторону різного роду фінансових обтяжень.

В частині «встановлення об'єктивної істини у справі», як зазначає О. П. Подцерковний, новий ГПК України з його правилами не забезпечив відхід від радянських пережитків і залучення філософських категорій у господарський процес, що суперечить західному досвіду та реальним повноваженням суду у процесі доказування [2, 2]. Дійсно, за змістом істина об'єктивна, оскільки не залежить від свідомості (зумовлена відображенням у ній матеріальним світом), проте за формою істина суб'єктивна, оскільки вона є властивістю людського знання. І суд не може ґрунтувати свої рішення виключно на формальній логіці - у справі може бути кілька логічно обґрунтованих версій. Вибір здійснюється правильним логічним шляхом, перебиранням варіантів, визначенням найбільш ймовірного, підтвердженого доказами варіанта. Але не треба забувати, що головне в доказуванні не логіка (і, навіть, не докази), а внутрішнє переконання судді.

Впевненість судді, яка є основою внутрішнього переконання, є доволі суб'єктивною, хоча може мати й об'єктивні підстави. Рішення, засноване на суб'єктивних переживаннях, емоційному ставленні до учасників процесу буде скасоване. Інша справа, коли рішення судді ґрунтується на внутрішньому переконанні, в основі якого лежить оцінка наявних доказів, їх доброякісність, наукова обґрунтованість [3]. І тут не останню роль відіграє достатність доказів – властивість, що сьогодні з формальних причин положеннями ГПК України може бути обмежена.

Визначимо основні етапи подання доказів у підготовчому провадженні.

Так, первісно позивач, особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, повинні подати докази разом з поданням позовної заяви (ч. 2 ст. 80). Це ж правило розповсюджується і на третю особу, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмету спору.

Відповідач, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, повинні подати суду докази разом з поданням відзиву або письмових пояснень третьої особи.

Одразу у зазначених документах, якщо доказ не може бути поданий у встановлений законом строк з об'єктивних причин, учасник справи повинен про це повідомити суд та зазначити: доказ, який не може бути подано; причини, з яких доказ не може бути подано у зазначений строк; докази, які підтверджують, що особа здійснила всі залежні від неї дії, спрямовані на отримання вказаного доказу (ч. 4 ст. 80). І, якщо суд визнає поважними причини неподання учасником доказів у встановлений законом строк, суд може встановити додатковий строк для подання вказаних доказів. Отже, сама лише згадка про наявність доказів, які не подані зараз, не гарантує їх прийняття – суд має вирішити це питання ухвалою. Крім того, суд має вирішити питання про витребування доказів, про які клопоче учасник у позовній заяві/відзиві.

Слід звернути увагу на те, що ігнорування права на подання відзиву та вимог до його змісту, визначених в кодексі, може позбавити відповідача можливості надати докази суду, а також заперечувати обставини, на яких ґрунтуються доводи позивача, під час розгляду справи по суті. Так, якщо відзив не містить вказівки на незгоду відповідача з будь-якою із обставин, на яких ґрунтуються позовні вимоги, відповідач позбавляється права заперечувати проти такої обставини під час розгляду справи по суті, крім випадків, якщо незгода з такою обставиною вбачається з наданих разом із відзивом доказів, що обґрунтовують його заперечення по суті позовних вимог, або відповідач доведе, що не заперечив проти будь-якої із обставин, на яких ґрунтуються позовні вимоги, з підстав, що не залежали від нього.

Друга спроба позивача подати докази у підготовчому провадженні пов'язується із можливістю реалізації ним спеціальних прав щодо позову. Так, якщо зі зміною предмета або підстав позову або поданням зустрічного позову змінилися обставини, що підлягають доказуванню, суд залежно від таких обставин встановлює строк подання додаткових доказів.

Надалі докази подаються учасниками справи разом із відповіддю на відзив, запереченнями на відзив та поясненнями третьої особи щодо позову або відзиву. Для подання таких документів суд встановлює кожній особі строк, достатній для

підготовки міркувань, аргументів, доказів і ознайомлення із ними до початку розгляду справи по суті. Фактично, ці дії відбуваються протягом усього підготовчого провадження із наданням одночасно суду доказів здійснення особою такого права та направлення іншим учасникам підготовлених документів та долучених до них доказів.

Кодекс оминає уточненням такий документ як відповідь на пояснення третіх осіб щодо позову або відзиву (ч. 2 ст. 179), що подається учасниками справи до завершення підготовчого провадження. Однак, якщо така третя особа була залучена лише під час підготовчого засідання і в її поясненнях з'являються обставини, які раніше сторонами не зазначались, видається цілком правомірним подання доказів учасниками у відповіді на такі пояснення (за аналогією з іншими заявами по суті справи).

ГПК України у п 4. ч. 8 ст. 80 зазначає, що докази, не подані у встановлений законом або судом строк, до розгляду судом не приймаються, крім випадку, коли особа, яка їх подає, обґрунтувала неможливість їх подання у вказаний строк з причин, що не залежали від неї (наприклад, у справі № 912/16/18 Господарський суд Кіровоградської області визнав поважними причини несвоєчасного подання позивачем доказів з огляду на складні погодні умови [4]). Відсутність у цій нормі прив'язки до якихось часових меж дає підстави стверджувати, що закон дозволяє користуватися цим правилом на будь-якій стадії провадження, тобто і під час розгляду справи по суті.

Окрім того, надання суду повноважень самостійно витребувати докази у випадках, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів створює додаткове підґрунтя для розширення доказової бази у справі. Іще один можливий варіант подання доказів, можливо і нових – ч. 3,4 ст. 183 – розгляд справи спочатку у зв'язку із заміною неналежного відповідача, залучення співвідповідача, вступом у справу третьої особи, що заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору – у разі подання відповідного клопотання у строк не пізніше 2х днів з дня вручення відповідної ухвали.

Отже, аналіз положень ГПК України дозволяє виявити додаткові можливості подання доказів учасниками справи протягом підготовчого провадження, на противагу первісному, досить жорсткому правилу повного їх розкриття разом із позовом/відзивом на позов. Разом з тим, зберігається загроза їх незалучення у справу через «неочевидність» підстав їх подання, яка, на нашу думку, може бути подолана лише шляхом надання суду повноважень вирішувати відповідне питання на будь-якому етапі підготовчого провадження. Інакше, втрачається доцільність закріплення законодавцем такого тривалого строку підготовчого провадження.

Список використаної літератури:

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. (в редакції від 28.08.2018 р.) // Відомості ВВР, 1992, № 6, ст.56.
2. Будурова Г. Що привнесе в господарський процес новий ГПК: думки науковців та практиків // Закон і бізнес. В –17 (1263) 23.04-29.04.2016. URL. https://zib.com.ua/ua/123269-scho_privnese_v_gospodarskiy_proces_noviy_gpk_dumki_naukovci.html
3. Костицька М. М. Критика безпосереднього застосування філософії у радянському кримінальному процесі (стосовно доказів і доказування). URL.http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Fmpp_2011_1_12.pdf
4. Рішення Господарського суду Кіровоградської області від 06 квітня 2018 року (Справа № 912/16/18). URL. <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73254395>

Ключові слова: об'єктивна істина, доказ, доказування, позов, підготовче провадження.

Ключевые слова: объективная истина, доказательство, доказывание, иск, подготовительное производство.

Key words: objective truth, proof, proving, claim, preparatory proceedings.